

Werken aan verzoening

Jan Vanden Berghe

Sint-Michielsbeweging Kortrijk, 7 maart '09

Ik zie een tekening voor me, een spotprent die we ooit publiceerden: een man, met handen en voeten op de grond; zijn vrouw rustig op een stoel, haar benen languit dwars over zijn rug, terwijl zij triomfantelijk uitroept: *“Conflicten? Maar wij hebben helemaal geen conflicten!”* Als ze preciezer zou willen spreken, correcter, dan zou ze kunnen zeggen: *“Ik ervaar in elk geval geen conflict! Ik heb alvast geen probleem!”* of *“Ik heb er in elk geval geen last van!”*

In de realiteit zijn zulke situaties niet ondenkbaar. Er is een conflict, een probleem, maar slechts één van beide partijen heeft er last van – en vindt het alleen maar lastig als de andere partij erover begint... En toch... stel dat die man van daarnet zijn rol als voetbank stilaan moe wordt, zich opricht en dat ook zegt – wat gebeurt er dan? Vindt zij het alleen maar lastig – of erkent zij het ‘conflict’, en zoekt ze mee naar een oplossing die goed is voor beiden?

Er bestaan zelfs conflicten waarvan beide partijen gedurende een zekere tijd geen last hebben! Dit is vooral mogelijk in relaties waar de ene nogal opkijkt naar de andere: in een koppel, in een organisatie... Diegene naar wie men opkijkt, neemt het voortouw: als hij of zij iets voorstelt, is de andere het er bijna vanzelfsprekend mee eens, hij hoeft trouwens niet na te denken, die andere heeft dat al gedaan. En dus heeft geen van beiden er last van. Tot op zeker ogenblik er iets begint te broeden bij diegene die tot dan toe altijd de andere gevolgd heeft... Tot soms de bom barst – *“Ik moet hier altijd alleen maar uitvoeren wat jij beslist hebt!”* - ... terwijl de andere stomverbaasd toekijkt: *“Je was toch altijd akkoord?”*

Stel: een jongen profiteert van een meisje, dat ongeveer alles verdraagt, omdat ze ten allen prijze in zijn gunst wil blijven. Wat gebeurt er als die meid dit op zeker ogenblik doorheeft, en niet meer zonder nadenken met alles en nog wat instemt? Misschien laat die jongen haar vallen, omdat hij van haar niet meer om het even wat gedaan krijgt. En zonder veel af te zien: of zij het is, of een ander, is voor hem wellicht maar bijkomstig. Als zij eronder lijdt, dan is dat ‘haar’ probleem, niet het zijne, niet ‘het onze’!

Twee soorten van ‘verzoening’

Dit alles om van bij het begin te zeggen: verzoening in de gewone, volle betekenis van het woord, die is maar mogelijk als er twee partijen zijn die ernaar verlangen. Verzoening, daarvoor moet je met twee zijn! Komt het verlangen maar van één kant, dan zal die ene zich op een andere manier moeten ‘verzoenen’: zich verzoenen met de werkelijkheid zoals die is, ook als die heel pijnlijk is. Dat betekent bij een breuk in een relatie bijvoorbeeld: niet stalken, niet blijven achternalopen, geen ijdele hoop koesteren – maar loslaten, aanvaarden, *“Het is zoals het is!”*, en leren uit fouten van het verleden... Ook dat is werken aan verzoening, individueel werk aan verzoening – om in staat te zijn verder te leven zonder verbittering, maar gelouterd door een soms pijnlijke ervaring...

Geen conflictpreventie, wel geweldpreventie

Conflicten! De normaalste zaak van de wereld, het gevolg van het feit dat we verschillen van elkaar. Door onze opvoeding, onze thuis, onze lectuur, de tijd waarin we geboren zijn... en ga zo maar door! We verschillen van elkaar, en daar is niets mis mee – dat moeten we niet willen verhinderen of wegstoppen. In Pax Christi Vlaanderen hebben we het daarom niet over ‘conflictpreventie’, maar over ‘geweldpreventie’ – we moeten immers proberen te verhinderen dat conflicten tot geweld leiden. Bestaat dat gevaar dan? Heel zeker – het hangt er natuurlijk van af wat je ‘geweld’ noemt!

Geweld, vinden wij, mag je niet beperken tot de vormen van geweld die het nieuws halen, het brute fysische geweld. Verbaal geweld kan evenveel pijn doen, kan zelfs dieper kwetsen. En zelfs zonder slagen en verwondingen, en zonder woorden: er bestaat een manier van kijken waarmee je een ander de grond kan inboren! Geweld, dat weten we uit ervaring, heeft altijd te maken met de ondervinding niet de ruimte te krijgen die ons toekomt, onszelf niet te mogen zijn, niet te mogen denken wat we denken, mooi vinden wat we mooi vinden, doen wat we graag zouden doen. En het grote gevaar bestaat erin dat we geweld met geweld beantwoorden, niet omdat we slecht zijn, maar omdat we nooit geleerd hebben ons te verdedigen zonder op onze beurt aan te vallen – ik citeer hiermee vrij het laatste boek van Pat Patfoort, dat precies als titel draagt: *“Verdediging zonder aanval”*.

Het geweld escaleert als geen van beide partijen van ophouden weet, en het wordt van kwaad tot erger. Maar het geweld kan ook nog twee andere kanten uitgaan, naast de richting ‘escalatie’. Pat patfoort heeft het over een geweldsketen, als we niet reageren op het geweld dat iemand op ons uitoefent – meestal omdat we om een of andere reden bang zijn – maar die ‘energie’ die in ons zit laten ontsnappen op iemand die met de zaak niets te maken heeft. Een klassiek voorbeeld: een leerkracht krijgt op zijn kop van zijn directeur, thuis moet zijn vrouw het verduren, die op haar beurt haar frustratie uitwerkt op de kleine. Tot uiteindelijk de poes een stamp krijgt!

Een derde mogelijkheid, ook niet denkbeeldig: het geweld, de ‘energie’ die in ons steekt vanwege het geweld dat we ondergaan hebben, blijft binnen in ons rondspoken en komt gewoon niet naar buiten... Ik hoor Pat Patfoort nog altijd waarschuwen: heb aandacht voor de ‘gemakkelijke leerling’ in de klas, die met alles akkoord gaat; voor het ‘gemakkelijke lid’ in de vergadering, diegene die jou nooit tegenspreekt... Ga er nooit vanuit dat dit klopt, maar help die persoon om werkelijk te zeggen wat hij denkt en voelt! De geweldenergie die niet naar buiten komt kan zeer destructief werken, van maagzweren tot depressies, tot zelfmoordgedachten, vanuit de overtuiging *“Als ik er niet meer ben, zullen er veel minder conflicten en moeilijkheden zijn.”* Help mensen om zich te uiten, om het ‘verschil’ te laten bestaan, om hen te helpen ‘bestaan’.

Welke weg leidt naar verzoening?

Om conflicten op te lossen zonder onze toevlucht te nemen tot geweld, moeten we in gesprek treden met elkaar. Alleen het gesprek kan tot verzoening leiden, want dat is de plaats waar mensen als gelijkwaardigen met elkaar omgaan.

Het Frans helpt ons om het woord ‘verzoening’ in een goede context te plaatsen. Charles Legland, die samen met zijn vrouw bijna 50 jaar lid is geweest van een “Communauté de l’Arche” van Lanza del Vasto – en een vijftal jaar geleden is gestorven – heeft het in een brochure over geweldloosheid binnen het koppel over ‘conciliation’ en ‘réconciliation’. *Conciliation*, dat staat voor overleg, het gesprek om de violen gelijk te stemmen, de gewone manier om vanuit een conflict, een ‘verschil’, tot een keuze te komen. *Réconciliation* – het Franse woord voor verzoening – betekent dan ‘opnieuw beginnen te overleggen, opnieuw in

gesprek treden met elkaar'. Réconciliation, verzoening, dat is dus wat nodig is als het gesprek op zeker ogenblik gestokt is, of ontaard tot slaande deuren of nog erger.

Bij mijn Pax Christi collega Jonas Slaats vind ik een aardig ABC van de geweldloosheid, enkele heel praktische tips voor wie het gesprek wil aangaan dat tot verzoening kan leiden:

Met de A van 'ademen': diep ademhalen, tot je tot rust bent gekomen. Alleen van daaruit kan je goed in gesprek treden.

Met de B van 'begin bij jezelf': spreek over jezelf, over je eigen aandeel in het conflict. Als je dat vindt raak je gegarandeerd verder op de weg naar verzoening.

Met de C van 'constructief': zoek naar oplossingen, naar uitwegen – en niet naar gelijk halen.

Met de D van 'dialoog': houd geen monoloog, wees nieuwsgierig, en vraag naar wat de ander je wil zeggen.

Met de E tenslotte van 'empathie': probeer je in te leven in de ander, in zijn denken en voelen. Doet hij dat ook met jou, dan wordt de verzoening helemaal waar.

Een helper op de weg naar verzoening?

Een bemiddelaar kan een helpende rol spelen op de weg die naar verzoening leidt. Maar uitsluitend als de twee partijen dat willen, en hem daarvoor hun vertrouwen schenken! Zolang slechts één partij naar verzoening verlangt, kan hij geen enkele rol in die zin spelen. En ook als de twee partijen hem vragen om hen te helpen, moet de bemiddelaar goed in het oog houden dat zijn taak zich beperkt tot het begeleiden van het gesprek. Als hij erin lukt om hen te helpen respectvol spreken en luisteren, is hij in zijn opdracht geslaagd. En dit hoeft niet noodzakelijk te betekenen dat deze gesprekken tot 'verzoening' in de volle zin van het woord leiden. Ook als het niet leidt tot twee partners die weer samen door eht leven willen gaan, kan de weg van de bemiddeling als heel vruchtbaar worden gezein. Op die manier wordt een echtscheiding misschien geen vechtscheiding, leren partners niet langer te zeken naar 'de schuldige', en zijn ze in staat om rustig(er) te regelen wat nu eenmaal geregeld moet worden – omdat beiden zich geleidelijk aan leren verzoenen met de (nieuwe) werkelijkheid, zoals die is.

Verzoening in de grote wereld?

Bemiddelaars bij conflicten tussen landen en bevolkingsgroepen staannatuurlijk voro een andere uitdaging. Landen en bevolkingsgroepen kunnen niet zomaar 'uit elkaar gaan', 'apart gaan wonen'! Willens nillens moeten die op de duur weer kunnen 'samenleven'. Wanneer de 'vijanden' uiteindelijk weer samen aan tafel gaan zitten, en men constructief toekomstgericht aan het gesprek begint, staat de internationale gemeenschap soms voor een heel moeilijke keuze. Moet men na dictaturen, burgeroorlogen en gewelddaden op grote schaal vooral zorgen dat de straffeloosheid niet zegeviert? Of moet men op de eerste plaats zorgen dat het samen-leven zo vlug als het kan weer mogelijk wordt? Over die vraag heeft professor Luc Huyse het in zijn boek "Niets gaat voorbij. Behalve het verleden"

Bemiddelaars hebben soms een lange weg te gaan. Martti Ahtissaari, Nobelprijswinnaar voor de Vrede 2008, weet er alles van. Maar ook Sant-Egidio, die als internationale organisatie al vaker op dat niveau aan vrede werkt. Over de lange weg die ze gegaan zijn in Angola heb ik bericht in een artikel over 'Het dienstwerk van de verzoening' in Ministrando van maart laatstleden.

Oproepen tot verzoening?

Tot slot nog dit: oproepen tot verzoening is gemakkelijker dan werken aan verzoening. Oproepen tot verzoening kan zelfs een verzoeningsproces in de weg staan. Wie daartoe oproept mag immers op geen enkele manier betrokken partij zij – anders geeft hij, misschien ongewild, de indruk het eigen aandeel, de eigen betrokkenheid en verantwoordelijkheid te willen verdoezelen. Het eigen aandeel erkennen, ook in gewone conflicten, zal altijd veel vruchtbaarder zijn. Dat is pas werken aan verzoening!

Wij, kerkmensen, roepen anderen graag op om te werken aan verzoening. Dat is niet slecht, maar het is vooral belangrijk dat we zelf werken aan verzoening. En dat geldt ook voor mij, die hier mag spreken over verzoening. Eraan werken, dat is moeilijker, en nog belangrijker!